

Лучанінова Ольга,
доктор педагогічних наук, професор,
провідний науковий співробітник відділу
наукового інформаційно-аналітичного супроводу освіти,
Державна науково-педагогічна бібліотека України
імені В. О. Сухомлинського, Київ, Україна,
2017olgapetrovna@gmail.com

ПІДГОТОВКА ВІЙСЬКОВОГО ПСИХОЛОГА В УМОВАХ ВІЙНИ: ЦІННІСНИЙ АСПЕКТ

Анотація. Наголошено, що довготривала війна запустила ціннісне перезавантаження усіх освітніх й суспільних процесів. У підготовці військових психологів актуальними є питання теорії: філософія війни і мира для переосмислення життєвих цінностей. Зауважено, що розвиток цінностей має стати інструментом для розвитку особистості військового психолога. Професія військового психолога буде актуальною й після завершення воєнних дій, бо саме вони будуть боротися за людину, наслідки війни в її душі й за можливі шляхи миру в зраненій душі учасників війни та їхніх сімей.

Ключові слова: підготовка, військовий психолог, ціннісне перезавантаження

Abstract. It is emphasized that the long-term war has launched a value reset of all educational and social processes. In the training of military psychologists, the issues of theory are relevant: the philosophy of war and peace for rethinking life values. It is noted that the development of values should become a tool for the development of the personality of a military psychologist. The profession of a military psychologist will be relevant even after the end of hostilities, because they will fight for a person, the consequences of war in his soul and for possible ways of peace in the wounded souls of war participants and their families.

Keywords: training, military psychologist, value reboot.

Підготовка військового психолога у воєнний період – комплексний, системний, діяльнісний освітній процес, суб'єкти якого спираються на пізнавальні, особистісно-вольові та соціально-етичні цінності закладу й суспільства. Довготривала війна запустила ціннісне перезавантаження усіх освітніх і суспільних процесів.

Розуміючи актуальність підготовки військових психологів в умовах війни, співробітники відділу наукового інформаційно-аналітичного супроводу освіти Державної науково-педагогічної бібліотеки України ім. В. О. Сухомлинського з 1 січня 2026 року розпочали прикладне наукове дослідження «Інформаційно-аналітичний супровід підготовки військових психологів у відкритому освітньому просторі».

Дослідники розглядають війну як соціальний феномен, який треба ціннісно переосмислити й бути готовим нести відповідальність за вирішення духовно-моральних питань.

Науковці акцентують на впливі війни на формування національної свідомості та колективної пам'яті, що особливо важливо для України в умовах російської агресії.

У підготовці військових психологів актуальними є питання теорії: філософія війни і мира для переосмислення життєвих цінностей (Т. Букіна, П. Ямпольцев); дослідження військового менеджменту (В. Нікітенко); проведення національної релігійної політики (Ковтунович та ін.); питання виховання, психологічної допомоги, інформаційної діяльності та морально-психологічного стану особового складу (Н. Агаєв, В. Дикун, В. Чорний та ін.) та ін.

У процесі професійної підготовки військові психологи розглядають вплив новітніх технологій на природу війни, бо п'ятий рік ведення війни наочно показує їх через гібридну війну, кібератаки, атаки дронів тощо [7]. Під нові технології ведення бою адаптується поведінка військовослужбовців. І важливу роль у цьому виконують військові психологи-професіонали своєї справи.

Робота військового психолога може проходити у військових частинах, госпіталях, реабілітаційних центрах або на базах тимчасового розташування. Нерідко передбачає виїзди в зону бойових дій або у відрядження. Фахівець часто знаходиться на передовій і бачить психологічний стан воїнів, які зіштовхуються з нелегальними формуваннями, терористичними організаціями та кібервійною. Це означає, що у стінах закладу вищої освіти викладачі вже мають готувати до переосмислення концепцій війни XXI століття щодо її справедливості.

На плечі досвідченого /молодого військового психолога лягають прояви у військовослужбовців негативного впливу від перебування на війні: підвищена реактивність, напруженість, ознаки депресії, підвищена стомлюваність, апатичність, тривожність, страх, фобічні реакції, почуття провини, синдром втрати тощо [3, с. 76]. На порядку денному – ціннісне переосмислення психологічної підготовки самого військового психолога, його особистісних якостей.

Ще під час навчання в університеті відбувається ціннісне перезавантаження майбутнього військового психолога: гідність людини, права людини, справедливість та рівність через війну мають набагато глибші моральні, етичні та соціальні виміри. Без сумніву, професія військового психолога буде актуальною й після завершення воєнних дій, бо саме вони будуть боротися за людину, наслідки війни в її душі й за можливі шляхи миру в зраненій душі учасників війни та їхніх сімей.

Майбутній військовий психолог має оволодіти військовим менеджментом, адже, на думку В. Нікітенко, такі його аспекти, як лідерство, планування, організація та прийняття рішень, спрямовані на ефективне та результативне досягнення військових цілей [7]. Не будучи командиром, психолог трансформує

воїнам цінності на засадах компетентнісного підходу – мотивує воїнів жити, боротися зі страхом й перемагати його, здійснювати гідні вчинки; впливає на поведінку воїнів, вислуховує й знаходить необхідні й слова підтримки.

Увагу привертає національна релігійна політика, ціннісним перебалансуванням для суспільства стало військове капеланство, зміст якого полягає в духовній службі, що забезпечує релігійне обслуговування, моральну підтримку та духовне керівництво військовослужбовцям і цивільним особам, які працюють у військовому середовищі [5]. Нині знаємо приклади такого служіння військовослужбовцям і військових психологів, які плекають стійкість, зберігають духовний вимір воїнів.

Дійсно, війна – випробування фізичних і психічних сил військовослужбовця, його здатності активно протистояти дії екстремальних, у крайній несприятливих для життя, чинників, зберігати волю і рішучість задля виконання поставленого йому бойового завдання. Постійне перебування на передовій викликає запекле протистояння цілей, мотивів, переконань, настроїв, волі та думок. Тому лише психологічно готовий та психологічно стійкий до бойових дій особовий склад здатен витримувати специфічні психологічні впливи в умовах стресу та високоефективно виконувати поставлені службово-бойові завдання [8]. Військовий психолог – помічник бойового командира з цих питань.

Живоглядов Ю. та ін., досліджуючи психологічні особливості професійної самосвідомості військових психологів, основними психологічними факторами ефективності діяльності військових психологів в ситуації бойових дій називають: комунікабельність, активність, здатність створення заспокійливої атмосфери, емоційна рівноваженість, які сприяють емоційному розрядженню та підняттю бойового духу військовослужбовців [4]. Цей факт свідчить про необхідність психологічного здоров'я та рівноваги самого психолога.

У довідковому виданні «Підготовка військових психологів у системі української освіти через призму історіографії (1991–2024 рр.) : бібліогр. огляд», підготовлене до 25-річчя ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, щодо науково-методичного забезпечення психологічного супроводу воєнного і повоєнного періодів України висвітлено інформацію про нормативно-правову базу, програми, методичні рекомендації, посібники та підручники для підготовки військових психологів. Окремим розділом подано дослідження проблем підготовки військових психологів та розвитку військової психології [9]. Уважаємо, що 118 джерел, які рекомендують автори для опрацювання, є хорошим професійним додатком для викладачів у процесі підготовки військових психологів. Аналіз цих джерел дозволить виокремити як особливості підготовки військових психологів, так і її ціннісні орієнтири.

Безперечно, роль військових психологів – від відповідальності за психічний та емоційний стан військовослужбовців до алгоритму роботи військового психолога – під час військових операцій значно зростає [6]. За роки протистояння з ворогом відбулося не тільки ціннісне перезавантаження фахівців, а й якість підготовки військових психологів.

Отже, в умовах, коли Україна перебуває на гребні викликів, пов'язаних з війною, й долає їх, важливо, щоб підготовка військового психолога стала ще більш практично спрямованою та адаптованою до реальних викликів і вимагала від фахівців як глибоких знань, так і виняткової психологічної стійкості, гнучкості та готовності працювати в екстремальних умовах; щоб для військових психологів навчання було не лише теоретичною основою, а й ціннісним перезавантаженням, інструментом для розвитку особистості військового психолога–патріота.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Агаєв Н. А., Дикун В. Г., Чорний В. С. та ін. Морально-психологічне забезпечення у Збройних Силах України : підручник : у 2 ч. Ч. 1. Вид. 2-ге, перероб., зі змін. та допов. / за заг. ред. В. В. Стасюка. Бровари : ТОВ 7БЦ, 2020. 754 с.
2. Букіна Т., Ямпольцев П. Філософія війни і миру у XXI столітті. Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії. 2024. Випуск 55, с. 19–25. URL: http://fps-visnyk.lnu.lviv.ua/archive/55_2024/4.pdf (дата звернення: 4.03.2026).
3. Венгер Г. С. Психологічний супровід особистості військовослужбовців. особливості надання психологічної допомоги військовослужбовцям. Освітній процес в умовах війни та у повоєнний період: виклики, правила, перспективи : матеріали всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації, 4 берез. – 14 квіт. 2024 року. – Львів – Торунь : Liha-Pres, 2024. 368 с. С. 74-80. URL: https://cuesc.org.ua/images/informlist/%D0%9C%D0%B0%D0%BA%D0%B5%D1%82%20advanced_training_UDU.pdf (дата звернення: 4.03.2026).
4. Живоглядюв, Ю., & Денисова, А. Психологічні особливості професійної самосвідомості військових психологів. Вчені записки Університету «КРОК»2022. (4(68)). С 115–122. <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2022-68-115-122><https://snku.krok.edu.ua/index.php/vcheni-zapiski-universitetu-krok/article/view/550> (дата звернення: 4.03.2026).
5. Ковтунович Т., Привалко Т. Капелани. На службі Богу і Україні. Київ: Укр. ін-т. нац. пам'яті, 2019. 424 с. Науково-дослідним центром гуманітарних проблем Збройних Сил України, Національною академією сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного URL: <https://lib.in.ua/150259-kapelany-na-sluzhbi-bogu-i-ukraini/> (дата звернення: 4.03.2026).
6. Лучанінова О. П. (2025). Актуалізація проблеми професійної підготовки військових психологів в умовах воєнного періоду в Україні: аналітичний огляд. Проблеми сучасних трансформацій. Серія: Педагогіка та психологія, (9). <https://doi.org/10.54929/2786-9199-2025-9-03-01>
7. Нікітенко В. Філософія військового управління в умовах цифровізації як новий науковий напрямок. Humanities Studies. 2023. № 17(94). С. 50-59. URL: <https://humstudies.com.ua/article/view/298024> (дата звернення: 2.03.2026).

8. Організація психологічної підготовки у Збройних Силах України: навч.-метод. посіб./ За редакцією генерал-майора В. Ключкова.– К.: НДЦ ГП ЗС України, 2023. 325 с. URL: <https://sprotyvg7.com.ua/wp-content/uploads/2023/08/Посібник-ПП-у-ЗСУ-13.04.2023.pdf> (дата звернення: 4.03.2026).
9. Підготовка військових психологів у системі української освіти через призму історіографії (1991–2024 рр.) : бібліогр. огляд (до 25-річчя ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського) / НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського ; [упоряд.: Пилипчук Я. В., Углова О. В.; за заг. ред. Ростока М. Л.; кер. наук. дослідж. Лучанінова О. П.; бібліогр. ред. Углова О. В., літ. ред. Василенко Н. М.]. – Київ, 2024. 42 с. URL: https://dnpb.gov.ua/my/MilitaryPsy_Bibl_R_vnsaso_2024.pd (дата звернення: 4.03.2026).

Любивий Я. В.,
*доктор філософських наук, професор,
провідний науковий співробітник
Інституту філософії імені Г. С. Сковороди НАН України,
yaroslav.lyubiviy@gmail.com,
<https://orcid.org/0000-0001-9929-7323>*

ТРАНСФОРМАЦІЯ ЖИТТЄВИХ ЦІННОСТЕЙ ЛЮДИНИ В УМОВАХ СУЧАСНОЇ ГЛОБАЛЬНОЇ ВІЙСЬКОВО-ПОЛІТИЧНОЇ КРИЗИ

Зміни світового порядку, що відбуваються у сучасному світі призводять до суттєвої трансформації життєвих цінностей людини й спільноти, особливо у суспільствах, що зазнають кінетичної або гібридної військової агресії. Кожна людина поставлена перед вибором: або підвищити рівень консолідованої змагальної творчої взаємодії із співгромадянами й ініціативної соціальної відповідальності або поступово скочуватися до авторитаризму та тоталітаризму у спільнотному та глобальному масштабі. Коли суспільство керується цінностями розвитку й виробляє культуру солідарної взаємовигідної взаємодії, воно стає суспільством з високою синергією, що було виявлено у польових дослідженнях аборигенних племен Рут Бенедикт та узагальнено Абрахамом Маслоу для сучасних суспільств. Проте соціокультурний ціннісний підхід в сучасних умовах має бути доповнений інституціональним, коли високий рівень консолідованої продуктивної соціально відповідальної взаємодії підкріплюється інститутами громадянського суспільства та держави. В умовах зміни світового порядку та військової агресії ззовні у суспільстві мають культивуватися цінності розвитку і у виробничо-технологічній, і в соціокультурній і в інституціональній сферах.

Ключові слова: базові та духовні цінності, цінності розвитку, життєві цінності, самоорганізація, суспільство з високою синергією, інституціоналізація, консолідована продуктивна взаємодія громадян.